

в питаннях торгівлі сільськогосподарською продукцією (експортна конкуренція), доступу на ринки промислової продукції, торгівлі послугами, захисту прав інтелектуальної власності тощо. На цій позиції наполягають, в першу чергу, країни, що розвиваються. Цієї ж точки зору підтримується Україна, як член СОТ, яка у грудні 2015 року підписала відповідну заяву під час міністерської конференції СОТ [61].

Таким чином, можна підкреслити, що регіональна економічна інтеграція стала одним з ключових факторів у розвитку процесу глобалізації, оскільки процес регіоналізації створює інституційну та політичну основу для глибокої інтеграції ринків та усунення торговельних бар'єрів. Моделі регіональної інтеграції можна вважати кроком на шляху до прискорення глобалізації, посилюючи конкуренцію між торговельними блоками та економічними гігантами. Регіональні механізми мають стати важливим доповненням до лібералізації в рамках багатосторонньої торговельної системи. Транснаціональні регіони стають новою реальністю і є наслідком поширення наднаціональних інтеграційних процесів.

Розвиток регіонального співробітництва із використанням різних моделей (на наднаціональному, національному, а також субнаціональному рівнях) сприятиме формуванню відносно стабільного середовища у світовому господарстві. Регіональні торговельні угоди не зможуть стати повноцінним заміном СОТ та замінити існуючу багатосторонню систему регулювання торговельно-економічних відносин. Особливо це важливо для країн, що розвиваються, і які лише завдяки участі у багатосторонньому переговорному процесі можуть реалізувати свої національні інтереси на рівних правах. Вплив транснаціональних партнерств, що розвиваються у світі, може бути значним і як на загальносвітовий розвиток, і на подальший розвиток багатосторонніх переговорів під егідою СОТ у рамках Дохійського раунду.

1.2. Теоретико-методологічне підґрунтя розвитку європейського регіоналізму

Бурхливий розвиток процесів регіоналізації у другій половині ХХ століття сприяв розвитку нових регіональних теорій, які розглядали різні аспекти розвитку регіонів і стали науково-методологічною основою подальших досліджень регіональної економіки, регіоналізації, регіоналізму, регіоналістики тощо. Парадигма глобального розвитку активізувала дослідницькі пошуки, що пов'язані з дослідженням взаємодії різних рівнів глобалізації, регіоналізації (локалізації), розвитком концепцій міського та територіального зростання, регіонального планування, регіональної конкуренції.

Витоки регіоналізму, як вважається, з'явилися у ХVІІІ ст. в якості орієнтації на регіональні пріоритети на противагу тенденціям політичної

єдності, уніфікації та централізації, які були властиві капіталізму, тобто він став своєрідним проявом «регіональної свідомості» [1с. 3], що проявлялась уявлення людей, що належать до конкретної території як місця проживання, про самобутність, приналежність до певних традицій, культурних надбань тощо [2,с. 263]. Розвиток регіональної економіки як науки пов'язаний із дослідженнями представників німецької школи політичної економії, які сприяли формуванню та подальшому розвитку досліджень в рамках локальної теорії («кільця» І.фон Тюнена, промислові штандорти А.Вебера, просторової економіки Г.фон Шмоллера, В.Рошена, центральних міст В.Кристалера, просторової економічної рівноваги А.Льоша), теорії співвідношення факторів виробництва, що враховує просторові фактори (Б.Олін, Е.Хекшер), теорії промислових районів (А.Маршал). Розширення досліджень регіональної проблематики припадає на середину ХХ століття і пов'язано з науковими доробками Ф.Перроу, Ж.Будвіля, У.Ізарда. Фактично з цього періоду регіональна наука (*regional studies*) почала включати дослідження регіональної економіки, регіонів, простору, локації, а також їх системи в цілому. [3]. Регіональна наука починає вивчати просторову складову взаємодії людини з навколишнім середовищем, взаємодію в просторі взаємозв'язаних факторів: соціальних, економічних, політичних та ін..

Науковим підґрунтям розвитку європейських інтеграційних процесів, створення Європи регіонів стала концепція *нового регіоналізму* (М.Кітінг, Адлер, Д.Родрік, Б.Іченгрін, А.Роуз, Ч.Віплос, Б. Хеттне)[4 с. 68], в основі якої знаходиться механізм оптимального використання внутрішнього потенціалу регіонів, що забезпечує їх конкурентність. Укріплення внутрішньодержавних за міждержавних регіонів не є протиріччям наднаціональним проявам глобалізації та європейській інтеграції, а виступає як процес, що їх доповнює [5]. Задля знаходження правильного балансу між функціональністю і територією необхідна узгодженість зусиль з боку групи країн в рамках географічного регіону, яке сприятиме збільшенню потенціалу регіональної економіки, її взаємодоповнюваності тощо [6].

Регіональний розвиток, з точки зору *теорії ендогенного зростання*[7], ґрунтується на тому, що поширення знань має певні географічні обмеження, оскільки знання втілені в людський капітал, саме через накопичення людського капіталу й забезпечується регіональна динаміка. Ендогенізація знань породжує (безпосередньо чи опосередковано) зростання віддачі від масштабу, що робить темпи економічного зростання залежними від технологічних параметрів і переваг. Таким чином, в тих регіонах, де створено достатні умови для формування, накопичення та передачі знань, й будуть забезпечені високі темпи зростання.

На основі вивчення системи регіонального планування в розвинутих країнах в країнах Європи), У.Ванноп доводить, що регіони змінюють свої

форми під впливом економічного та політичного розвитку. Він розвиває *систему регіонального планування*, в розвитку якого виділяє три основні етапи:

кейнсіанський (пов'язаний з посиленням впливу державного регулювання через стимулювання економічного зростання не тільки на загальнодержавному рівні, а й на регіональному);

фордистський (відзначається створенням нормативно-правового розвитку стимулювання нових зон економічного зростання);

сучасний етап (пов'язаний з активним розвитком різноманітних концепцій управління внутрішніх регіонів з боку наддержавних інституцій, децентралізацією національних програм).

Існує необхідність розвитку регулювання регіонів задля усунення екстремальних ситуацій, а від так регіоналізм має стати імперативом політики в більшості країнах [8].

Інтеграційний розвиток Європейського Союзу поступово пройшов всі форми регіональної інтеграції, теоретичну концепцію яких запропонував Б.Баллас, підкреслюючи, що логіка інтеграційного процесу пов'язана з переходом від однієї стадії взаємодії до іншої [9]. Цей перехід зумовлюють конкретні заходи, які поступово знищують дискримінацію між господарюючими одиницями, і мають різну державну приналежність. Таким чином, у всіх цих етапів інтеграції, є спільна характерна особливість: між країнами, що вступили в той або інший етап інтеграції, усуваються певні економічні бар'єри, що сприяє формуванню єдиного ринкового простору з більш ефективно територіальною і галузевою структурою виробництва. Лібералізація торговельно-економічних відносин в рамках об'єднання (свобода руху товарів, послуг, капіталів, робочої сили), цілеспрямована макроекономічна політика дозволили забезпечити Європейському Союзу провідні позиції в світовому господарстві, що підтверджується багатьма абсолютними та відносними показниками.

В Європі процес регіоналізації набув найбільш високого ступеню розвитку, що зумовило значне розширення досліджень, що відбуваються в політико-правовій, економічній, гуманітарній сферах під впливом розвитку регіональної інтеграції. Розширення EU останніх років суттєво вплинуло на розвиток теоретичних концепцій європейської інтеграції [10,11]:

по-перше, всі регіони та інші таксономічні одиниці EU мають різний рівень соціально-економічного розвитку, різний характер взаємозв'язків, і, відповідно, перебувають у залежності один від одного; держави свідомо визнають різну швидкість у досягненні цілей інтеграції, оскільки вони поєднані спільним шляхом інтеграційного розвитку, по якому рухаються із диференційованою швидкістю, то це дозволяє визначити *модель «різношвидкісної» інтеграції* (К.Ламмерс, В.Шобле);

по-друге, виходячи з того, що країни ЕУ мають на різних рівнях соціально-економічного розвитку, вони знаходяться і на різних колах європейської інтеграції – *концепція концентричних кіл* (Е.Балладюр);

по-третє, до більш глибоких інтеграційних проектів залучено країни, які мають більш можливостей для досягнення цілей, такі країни формують *ядро європейської інтеграції* (піонерні групи);

по-четверте, задля розвитку інтеграційної взаємодії країни можуть обирати декілька варіантів пристосування до європейських програм: вибір з переліку вже існуючих програм, які більш привабливі виходячи із інтересів країн як партнерів, так і напрямів співробітництва (Європа *a la carte*, запропонована Дж.Мейджором); країни залучаються до участі у інтеграційних проектах за умов виконання чітких вимог (*близька кооперація*), за більш полегшених умов (*зростаюча кооперація*).

Слід зазначити, що з метою нівелювання регіональних відмінностей і створення довготермінового базису співпраці, в країнах Європи сьогодні вже застосовується *модель багаторівневої інституціоналізації*. Нові інституціональні можливості створюються на місцевому, державному і наднаціональному рівнях. Взагалі, інституціоналізацію можна вважати особливою ознакою сучасного регіоналізму. Так, інституціональна організація регіону визначена і в Декларації щодо регіоналізму в Європі (стаття 2), де кожний регіон має юридичний статус, його базовий устрій включає представницьку асамблею та виконавчий орган, при чому їх організація є виключним правом регіону. Статус регіону може бути змінений лише за узгодженням з регіоном (стаття 1) [12, с.4]. Сьогодні представництво подібних колегіальних осіб в окремих країнах-членах ЕУ отримало відповідну інституціоналізацію в Комітеті регіонів [13]. Регіональний саморозвиток відбувається на основі врахування інтересів регіонів та покладання відповідальності за цей розвиток на місцеві органи влади [14, с. 67].

Розширення європейської інтеграції вплинуло на подальший розвиток *концепцій конвергенції та дивергенції регіонів* через аналіз регіональних процесів, які відбувалися на європейських теренах (на прикладі 264 регіонів ЕУ Дж.Новотні [15] надає емпіричну оцінку різним аспектам європейської регіональної динаміки – конвергенції та дивергенції, поляризації, ролі міжнаціональних компонентів, взаємодії та мобільності). Загальна картина конвергенції європейських регіонів досить неоднозначна: регіональна конвергенція в відносному співвідношенні супроводжувалась одночасно розширенням у абсолютному вимірі, що йде всупереч регіональній єдності, що просувають європейські інституції. Однак розмежування регіонів не є статичною величиною і залежатиме значною мірою від взаємодії, взаємозв'язку та мобільності між регіонами.

У дослідженнях [16] доведено, що одночасно співіснують короткотермінова дивергенція та довготермінова конвергенція у

регіональному розвитку ЕУ. Розвинуті регіони більш активно розвиваються в період розширення та заміляють темпи розвитку у періоди рецесії. Диспаритети на національному рівні не залежать від рівня агрегації. Детальне вивчення економічних, політичних і географічних відмінностей, з урахуванням глобального виміру, може привести до більш чіткого розуміння соціальної напруженості та нерівності, які досить існують серед регіонів ЕУ. Особливого значення це набуває з точки зору подальшого розширення європейської інтеграції [17с.132-185].

У середині 90-х років ХХ століття на основі дослідження зв'язків на різних рівнях управління (національному, регіональному та наднаціональному) було запропоновано ряд теоретичних концепцій, спрямованих на розвиток механізму управління інтеграційним розвитком. Відповідно до концепцій «міжурядового підходу» – *інтергавенменталізму* (Е.Моравчик, А.Мілвард, В.Уоллес та ін..) [18,19], обґрунтовувався розвиток конвергенції національних інтересів в сучасному Євросоюзі, ґрунтуючись на розвитку Європейського єдиного ринку саме на засадах міжурядового співробітництва. Хоча концепція *мультирівневого управління* (І.Ваче, М.Фліндерс, Дж.Маркс та ін..) [20,21,22], безпосередньо і не відноситься до теорій європейської інтеграції, але саме вона дає можливість визначити, як відбувається розширення можливостей в рамках єдиного великого простору. Національні держави, міжнародні режими, субнаціональні уряди принципово подібні з точки зору того визначення регулюючих функцій, кожен з рівнів прийняття рішень має власну логіку: «суперсистемний рівень» пов'язаний із прийняттям рішень, які стосуються ЕУ як системи в цілому (фактично саме цей рівень і є предметом теорій інтеграції), «системний рівень» прийняття рішень забезпечує їх практичну реалізацію через трансформацію інтеграційних інститутів, й, нарешті, «мезосистемний рівень» характеризує безпосередньо рівень формування політики. Розвитком ідей неофункціоналізму може вважатись *теорія «політичних мереж»* (Дж.Пітерсон), яка розглядає розгалужену систему управління, що забезпечує взаємозалежність суб'єктів інтеграційного процесу [23].

Процес регіонального розвитку в контексті світогосподарського розвитку має власну діалектику. На першій стадії потенційний регіон формує відповідну соціально-економічну та географічну частину. На другій стадії розвитку регіоналізації визначаються відповідні напрями і канали регіональної співпраці. На завершальній (третьій) стадії регіон стає відокремленим актором в системі міжнародних відносин, для якого притаманні ідентичність, інституціональна визначеність тощо. Саме таким актором сьогодні й виступає Європейський Союз.

Розширення процесів інтеграційної взаємодії між країнами інших регіонів світу сприяли появі теоретичних концепцій становлення регіональної інтеграції в північноамериканському та азійсько-

тихоокеанському регіонах. Розвиток цих концепцій, відбувалось в рамках дослідження проблем співіснування країн Півдня і Півночі, а теорії європейської інтеграції стали методологічним підґрунтям дослідження процесів, що відбувались в інших регіонах світового господарства.

Сучасний європейський регіоналізм має дві особливості: по-перше, він не обмежений рамками національної держави; по-друге, він протиставляє різні регіони у конкурентній боротьбі, а не створює нові ролі в національному поділі праці [24,с.81-85.]. Таким чином, з одного боку, регіони являють собою певну платформу, на якій розглядаються спільні проблеми, обговорюються напрями політики, прийняття рішень і розподілу ресурсів. З іншого боку, загострення конкурентної боротьби за інвестиції, ринки та інші можливості, виходячи з територіального принципу, провокує до заміни політичного суперництва всередині регіону на міжрегіональну конкуренцію.

Розширення EU, яке відбулося протягом 2000-х років, накопичення внутрішніх проблем розвитку зорієтували подальший розвиток економічних досліджень європейської інтеграції на пошук шляхів досягнення європейської єдності. У середині 1990-х років набула значення концепція «Європа регіонів» [25]. Один із засновників цієї ідеї У. Ванноп переконаний, що швидкий розвиток Західної Європи можливий за умов подальшої конвергенції внутрішніх регіонів, які у перспективі нададуть соціально – економічної стійкості всьому Євросоюзу.

Розвиваючи ідею подальшої конвергенції внутрішніх регіонів Західної Європи як умови її швидкого розвитку, яку запропонував У.Ванноп, український дослідник В.Чужиков пропонує додати до класичної схеми розвитку форм регіональної економічної інтеграції *внутрірегіональну єдність (союз)* як найвищу форму інтеграції [26 с.86-87]. Ця ідея сьогодні підкріплена практичними діями найбільш розвинутого інтеграційного об'єднання світу – EU, який спрямував регіональну політику саме на вирівнювання внутрішньорегіональних диспропорцій.

Слід зазначити, що з метою нівелювання регіональних відмінностей і створення довготермінового базису співпраці, в країнах Європи сьогодні вже застосовується модель багаторівневої інституціоналізації. Нові інституціональні можливості створюються на місцевому, державному і наднаціональному рівнях. Взагалі, інституалізацію можна вважати особливою ознакою сучасного регіоналізму. Так, інституціональна організація регіону визначена і в Декларації щодо регіоналізму в Європі (стаття 2), де кожний регіон має юридичний статус, його базовий устрій включає представницьку асамблею та виконавчий орган, при чому їх організація є виключним правом регіону. Статус регіону може бути зміненим лише за узгодженням з регіоном (стаття 1) [27, с.4]. Сьогодні представництво подібних колегіальних осіб в окремих країнах-членах EU

отримало відповідну інституціоналізацію в Комітеті регіонів [28]. Регіональний саморозвиток відбувається на основі врахування інтересів регіонів та покладання відповідальності за цей розвиток на місцеві органи влади.

З урахуванням динамічного розвитку геополітичної ситуації і розширення ЄУ особливого значення для збалансованого і гармонійного розвитку континенту набуває реалізація регіональної політики, імперативом якої є реалізація концепції «Європа регіонів», в якій регіон розглядається як найважливіший резерв внутрішньої єдності європейської інтеграції. Досягнення регіональної однорідності, а не політичний союз – базова основа розвитку ЄУ. Звідси, актуальним стає формування гомогенного простору, заснованого на рівному рівні розвитку регіонів. Вирівнювання рівнів регіонального розвитку вимагало (і вимагає) концентрації фондів Європейського Союзу та їх ефективного використання.

Відповідно до нинішньої класифікації NUTS, яка набула чинності з 1 січня 2017 р. Нинішні 28 держав-членів ЄС поділяються на рівні NUTS 1 (основні соціально-економічні райони) на 104 одиниці, на рівні NUTS 2 (основні території застосування регіональної політики) до 281 одиниці, а на рівні NUTS 3 (маленькі регіони, які визначаються відповідно до конкретних критеріїв (аналітичні або функціональні регіони)) – до 1348 одиниць. Зазначені рівні регіонів мають ієрархічну структуру, що ґрунтується на відмінностях у чисельності населення, досягнутого рівня економічного розвитку, стану інфраструктури тощо. Врахування зазначених відмінностей дозволяє оптимізувати використання цільових фондів в ЄУ, основний обсяг фінансування яких припадає на менш розвинені регіони ЄУ.

Сучасна регіональна політика, яку реалізує ЄУ спрямована на забезпечення економічної, соціальної та територіальної єдності європейських регіонів. Досягнення зазначеної єдності та згуртованості посилює їх конкурентоспроможність, забезпечить стимулювання зростання зеленої економіки, створення нових робочих місць та розвиток зайнятості, а від так – покращить якість життя пересічних мешканців, посилює територіальну єдність європейських країн в цілому.

У своєму розвитку регіональна політика ЄУ пройшла ряд програмних етапів, для кожного з яких була вироблена своя система пріоритетів. Еволюцію регіональної політики представлено у таблиці 1.3.

З еволюцією регіональної політики ЄУ змінювались як пріоритети, так і суттєво збільшувались обсяги її фінансування із кожним наступним програмним періодом, що наочно демонструють дані таблиці 1.4.

Таблиця 1.3.

Еволюція регіональної політики охоплює наступні періоди

Періодизація	Роки	Характеристика
Формування інституційної основи розвитку та реалізації регіональної політики	1957	Перше згадування у Римському договорі
	1958	Створення Європейського соціального фонду (European Social Fund, ESF).
	1968	Створення Головного управління регіональної політики Європейської комісії.
	1975	Створення Європейського регіонального Фонд розвитку (European Regional Development Fund, ERDF)
	1986	Встановлення правових засад розвитку регіональної політики в Єдиному європейському акті (Single European Act), їх подальша адаптація із приєднанням Греції, Іспанія, Португалія. Структурні фонди інтегруються у загальноєвропейську політику згуртованості (із бюджетом 64 млрд.єкю), реалізуючи наступні принципи: зосередження на найбільш відсталих регіонах, багаторічне програмування, стратегічна орієнтація інвестицій, залучення регіональних та місцевих партнерів
1993	Відповідно до Маастрихтської угоди створюються Фонд згуртування, Комітет регіонів, впроваджується у реалізацію регіональної політики принцип субсидіарності.	
Програмні періоди реалізації регіональної політики	1994-1999	Посилення значення регіональної політики для розвитку об'єднання, обсяг фінансування якої досягає третини бюджету EU. У 1995 році до цільових задач регіональної політики додається підтримка малонаселених районів Фінляндії та Швеції, із загальним бюджетом 168 млрд. єкю.
	2000-2006	З прийняттям Лісабонської стратегії пріоритети політики згуртованості зорієнтовані на забезпечення зростання, створення робочих місць та інновацій. Запровадження відповідного інструментарію по відношенню до країн, які залучені до процесу вступу до EU. 2004 рік – найбільше розширення Європейського Союзу, на програмний період 2004-2006 роки виділяється бюджет у розмірі 213 млрд. євро для 15 існуючих членів та 22 млрд.євро для нових країн-членів.
	2007-2013	Бюджет регіональної політики спрямовується на розвиток досліджень і впровадження інновацій, 30% на реалізацію заходів по боротьбі із зміною клімату та розвиток екологічної інфраструктури).
	2014-2020	Фінансування регіональної політики розподілено на чотири основні інвестиційні пріоритети: дослідження та інновації, цифрова програма, підтримка малого та середнього бізнесу, перехід на низьковуглецеву економіку.

Примітка: складено автором на основі джерела [29].

Таблиця 1.4.

Етапи регіональної політики ЕУ

Період	Кількість пріоритетів	Кількість структурних фондів	Обсяг фінансування, млрд.євро *	Питома вага у бюджеті ЕУ, %
1994-1999	6+1	3	177,0	33,0
2000-2006	3+1	5	234,7	33,0
2007-2013	3	2	347,0	35,7
2014-2020	3	3	351,9	32,5

*до 2000р. –млрд.ЕКЮ

Примітка: складено автором на основі джерела [30].

Пріоритетними напрямами регіональної політики ЕУ на період 1994-1999 роки стали:

- (1) структурна перебудова і розвиток депресивних регіонів (на реалізацію цього напрямку було використано 67,7% фінансування);
- (2) фінансування в умовах стагнації промисловості;
- (3) сприяння зайнятості та боротьба з безробіттям;
- (4) адаптація до системи змін господарських суб'єктів регіону;
- (5) фінансування розвитку сільськогосподарських територій (5a) і структурної перебудови агробізнесу (5b);
- (6) допомога північним територіям з низьким рівнем населеності.

На вищезгадані цілі фактично було виділено близько 177 млн.єкю, що складало практично третину загального бюджету ЕУ. Саме необхідність структурної трансформації депресивних і найменш розвинених регіонів ЕУ зумовили домінування першого напрямку, який реалізується, перш за все, на рівні NUTS II, в яких рівень ВВП на душу населення менше 75% від середнього по ЕУ.

Розвиток і поглиблення європейської інтеграції привів до більшої конкретизації напрямів регіональної політики під час наступного періоду у 2000-2006 роки., на реалізацію яких направлено 234 млрд.євро:

- (1) сприяння розвитку реструктуризації відсталих регіонів (на реалізацію цього напрямку було використано 74,4% фінансування);
- (2) підтримка соціально-економічних перетворень і сільського господарства в регіонах із структурними проблемами(відповідно, 11,5%);
- (3) модернізація політики у сфері освіти, професійно-технічної підготовки і зайнятості (14,1% фінансування).

У програмному період 2007-2013 років відбувається найбільша структурна перебудова регіональної політики, яка пов'язана із появою нових країн-членів ЕУ, що приєдналися до об'єднання у 2004 і 2007 роках. Перш за все, це виявляється в зміні структурних пріоритетів:

- (1) регіональна співпраця – ґрунтується на програмі INTERREG, основними формами якої є трансгранична співпраця, транснаціональна співпраця та міжрегіональна співпраця
- (2) регіональна конкурентоспроможність й зайнятість – напрям, що пов'язаний з реалізацією і впровадженням інновацій та розвитком соціальної сфери з метою підвищення регіональної привабливості європейських регіонів
- (3) конвергенція – забезпечується за рахунок реалізації проектів в тих регіонах, де рівень ВВП на душу населення є меншим за 75% від середнього по EU в цілому.

Зазначені пріоритети охоплюють завдання регіональної та соціальної політики, які в EU вже не розглядаються ізольовано, а тільки комплексно. Таким чином, досягається головна мета, що пов'язана із створенням гомогенного простору: одночасне об'єднання суспільства на рівні горизонтальних зв'язків – між регіонами (головне завдання регіональної політики) та на рівні вертикальних зв'язків – між шарами суспільства (завдання соціальної політики). Розподіл загального бюджету у розмірі 347 млрд.євро. становив: пріоритет (1) – 6,4 млрд.євро, які спрямовані на посилення трансграничної і міжрегіональної співпраці, у тому числі розвиток загальної інфраструктури і мереж компаній малого і середнього бізнесу; понад 16% спрямовано на проведення соціальних і економічних реформ, впровадження інновацій й розвиток соціальної сфери для забезпечення розвитку сфери зайнятості та підвищення регіональної конкурентоспроможності (пріоритет (2)); на фінансове забезпечення конвергенції (пріоритет 3) спрямована основна частина фінансування програмного періоду 2007-2013гг., а саме: 82% (281 млрд.євро).

Географічний розподіл ресурсів, що виділяються на реалізацію регіональної політики Євросоюзу, зазнав ряд змін, пов'язаних із останніми розширеннями об'єднання. В рамках реалізації регіональних програм розвитку постійними одержувачами серед європейських країн є Іспанія, Італія, Португалія, Греція – найбільш проблемні держави в частині виконання завдань Лісабонській стратегії розвитку. Значні обсяги фінансування в програмному періоді 2007-2013гг. отримали нові члени Євросоюзу: Польща 19,4%, Чехія 7,7%, Угорщина 7,3% [31].

Фінансування проектів, спрямованих на регіональне зростання, дозволили створити додаткові робочі місця, активізувати діяльність малого та середнього бізнесу, стимулювати інноваційну активність, забезпечити спільний розвиток інфраструктуру європейських регіонів. Так, за 2007-2012 роки реалізація проектів у рамках регіональної політики дозволила створити 594 тис. робочих місць, у т.ч. 262 тис.місць у малому та середньому бізнесі, інвестиційну підтримку отримали 198 тисяч малих підприємств, створено 77,8 тис. нових стартапів, профінансовано 61 тисяча дослідницьких проектів, модернізовано системи водопостачання, якими

користуються 3,2 млн. громадян та стійкий транспорт, побудовано 1208 км автомобільних та 1495 км залізничних шляхів, що підвищило ефективність роботи транс'європейської транспортної мережі [32, с.3-4].

Важливою особливістю реалізації регіональної політики у поточному 2014-2020 роках програмному періоді є те, що політика згуртованості тісно інтегрована із стратегією «Європа 2020», а від так, регіональна політика спрямована на стимулювання економічного зростання та покращення якості життя шляхом реалізації стратегічних інвестицій, які зосереджено на чотирьох пріоритетах:

- (1) дослідження та інновації,
- (2) інформаційно-комунікаційні технології,
- (3) конкурентоспроможність малого та середнього бізнесу,
- (4) низьковуглецева економіка.

Практичну реалізацію зазначених пріоритетів забезпечить виконання одинадцяти тематичних завдань, на які зорієнтовано політику згуртованості у 2014-2020 роках:

- посилення досліджень, технологічного розвитку та інновації;
- покращення доступу, використання та якості інформаційні та комунікаційні технології (ІКТ);
- підвищення конкурентоспроможності малих та середніх підприємств;
- підтримка переходу до економіки з низьким вмістом вуглецю в усіх секторах;
- сприяння адаптації до кліматичних змін, профілактика ризиків та управління;
- збереження і захист навколишнього середовища та сприяння ресурсозбереженню;
- сприяння сталому розвитку транспорту, усунення вузьких місць в ключових мережевих інфраструктурах;
- сприяння стабільній та якісній зайнятості, підтримка мобільності робочої сили;
- сприяння соціальній інтеграції, боротьба з бідністю та будь-якою дискримінацією;
- інвестування в освіту, навчання та професійну підготовку, навчання протягом усього життя;
- підвищення інституційної спроможності державних органів та ефективне державне управління.

Таким чином, регіональна політика не тільки охоплює багато сфер, вона стає важливою складовою інших напрямів регулювання, яке сьогодні реалізовується Європейському союзу і стосується інноваційного розвитку, екологічних питань, сфери зайнятості, освіти тощо. У загальноєвропейському бюджеті на програмний період 2014-2020 рр. питома вага видатків, пов'язаних із реалізацією регіональної політики,

становить майже третину (351,9 млрд. євро з 1 082 млрд.євро). Оскільки фінансування проектів з реалізації регіональної політики передбачає співфінансування з боку національних урядів європейських країн, то прогнозні оцінки фінансування регіонального розвитку становлять більш, ніж 500 млрд.євро.

Фінансування заходів з реалізації регіональної політики передбачає розвиток екологічно чистого транспорту, комунікаційної інфраструктури, стимулювання інноваційної активності та підвищення конкурентоспроможності малого та середнього бізнесу. Розподіл фінансових ресурсів по країнах EU в рамках регіональної програми на 2014-2020 роки представлено в таблиці 1.5.

Таблиця 1.5.

**Розподіл по країнах EU фінансових ресурсів
в рамках регіональної програми на 2014-2020 роки, млн.євро**

Країна	Європейський соціальний фонд			Фонд згуртування	Обсяг	Питома вага в загальному обсязі, %
	Найменш розвинуті регіони	Транзитивні регіони	Найбільш розвинуті регіони			
EU (28)	181289,8	37984,5	57428,8	63282,6	356450,1	100
Австрія	-	72,3	906,0	-	1235,6	0,3
Бельгія	-	1039,7	949,6	-	2294,9	0,6
Болгарія	5089,3	-	-	2278,3	7588,4	2,1
Великобританія	2641,0	2590,6	5594,6	-	11897,9	3,3
Угорщина	15005,2	-	463,7	6025,4	21905,9	6,1
Данія	-	87,3	332,3	-	559,8	0,2
Німеччина	-	9771,5	8498,0	-	19234,9	5,4
Ірландія	-	-	955,3	-	1192,2	0,3
Греція	7345,7	2922,1	2511,0	3265,7	16447,6	4,6
Іспанія	2155,6	14927,9	11562,6	-	30716,7	8,6
Італія	23546,5	1505,0	7712,5	-	34468,2	9,7
Кіпр	-	-	432,3	294,9	771,5	0,2
Латвія	3039,8	-	-	1349,4	4511,8	1,3
Литва	4628,7	-	-	2048,9	6823,1	1,9
Люксембург	-	-	39,6	-	59,7	0,0
Мальта	-	490,2	-	217,7	725,0	0,2
Нідерланди	-	-	1020,6	-	1410,2	0,4
Польща	49628,7	-	3777,3	23208,0	77567,0	21,8
Португалія	16642,2	324,6	1237,5	2861,7	21471,1	6,0
Румунія	14607,1	-	893,0	6935,0	22993,8	6,5
Словенія	1296,1	-	848,6	914,0	3130,8	0,9
Словаччина	9130,3	-	328,7	4168,3	13922,8	3,9
Франція	3434,3	4253,3	6322,0	-	15878,2	4,5

Фінляндія	-	-	1004,9	-	1471,6	0,4
Чеська Республіка	14824,0	-	546,7	6143,9	21867,9	6,1
Швеція	-	-	1491,9	-	2085,3	0,6
Естонія	2437,7	-	-	1061,5	3554,6	1,0
Хорватія	5837,5	-	-	2509,8	8559,6	2,4
міжрегіональна кооперація			445	445		
технічна підтримка				868		

Примітка: складено автором на основі аналізу джерела [33]

Регіональна політика реалізується в ЕУ відповідно до базових принципів. Субсидіарність є суспільно-політичним принципом, згідно з яким суспільні одиниці мають право і зобов'язані вирішувати ті проблеми, які не в змозі вирішити більш низові структури. Реалізація принципу децентралізації дозволяє розмежувати повноваження різних рівнів управління, оптимізувати рішення проблемних аспектів на місцях і, в поєднанні з субсидіарністю, підвищити відповідальність регіонів, активізувати їх ініціативність. Принцип партнерства полягає у тому, що реалізація будь-яких практичних задач, які стосуються регіонального розвитку, досягається тільки тоді, коли відбувається спільна взаємодія (співпраця) суб'єктів різного рівня. Програмування як принцип регіональної політики передбачає розробку певних стратегій розвитку, із чітко визначеною системою цілей, для досягнення яких і розробляється відповідна стратегія. Всі проекти регіональної політики передбачають співучасть місцевих джерел фінансування, які доповнюють фінансування структурних фондів ЕУ. Відповідно, досягається додаткове фінансування за рахунок місцевих джерел (принцип адиціоналізма) і доповнення (принцип компліментарності). Застосування зазначених принципів забезпечують необхідну концентрацію ресурсів, потрібних для досягнення конкретних цілей збалансованого розвитку, а у кінцевому результаті – досягнення економічної, соціальної і територіальної єдності.

Розвиток європейської інтеграції передбачає особливе значення трансграничній співпраці в рамках єврорегіонів, яка розглядається як стабілізуючий чинник у відносинах між країнами. У основі функціонування єврорегіонів знаходяться наступні принципи: самоврядування, трансгранична кооперація, рівні повноваження сторін, дотримання внутрішнього законодавства тощо. Єврорегіон розглядається як географічно обмежена частина прикордонної території, яка формується з декількох територіально-адміністративних одиниць по обидві сторони кордону, що утворюються на основі взаємних інтересів в області економіки, охорони природи, розвитку культури і спорту. Виникаючі проблеми вирішуються при взаємній участі всіх сторін, що входять в єврорегіон. Єврорегіони виступають однією з організаційних форм транскордонних відносин, в рамках яких у межах своєї компетенції та за

згодою центральних державних органів, на базі спеціальних розширених повноважень на міжнародне співробітництво, місцеві органи влади прикордонних областей мають можливість розробляти спільні стратегії розвитку транскордонного регіону, об'єднувати зусилля для їх реалізації [34 с.93]. Таким чином, євро регіони можна віднести до відповідних організацій прикордонного (транскордонного) міжрегіонального (міжмуніципального) співробітництва. Зазвичай до їх складу входять території, які відносяться до трьох і більше країн. Євро регіони, які створено за участю двох країн відносяться до білатеральних організацій. Крім того, транскордонне співробітництво може розвиватися й на основі відповідних угод про співробітництво у деяких сферах, як між суміжними, так і не суміжними територіями декількох країн. Реалізація подібних угод забезпечується через створення відповідних інститутів координації дій. Серед найбільш поширених напрямів діяльності, які стають об'єктом транскордонного співробітництва є проблеми створення спільної (транспортної, енергетичної) інфраструктури, забезпечення сталого розвитку територій через спільне вирішення екологічних проблем, розвиток культурного співробітництва, туризму тощо.

Регіональний розвиток стає найважливішим резервом внутрішньої єдності європейської інтеграції. Саме тому, міжрегіональна співпраця в рамках розвитку європейської моделі інтеграції має тенденцію до посилення. Транскордонна співпраця, що реалізується в рамках регіональної політики EU, здійснюється на основі програми INTERREG. Основними формами регіональної співпраці, що реалізовується в EU в рамках даної програми, є наступні:

транскордонна співпраця (*cross-border cooperation*),
 транснаціональна співпраця (*transnational cooperation*),
 міжрегіональна співпраця (*interregional cooperation*).

У відповідності із зазначеними формами співпраці визначено напрями реалізації і фінансування програми INTERREG (пакет «Агенда-2000»): напрям А пов'язаний з розвитком зовнішніх кордонів EU, він охоплює різні ініціативи, спрямовані на розширення транскордонної співпраці; напрям В охоплює різні форми транснаціональної кооперації, які сприяють поглибленню інтеграції, і, нарешті, напрям С передбачає розширення всіх інших форм міжрегіональної співпраці. Розвиток проектів INTERREG створює основу для здійснення спільних дій та обміну політикою між національними, регіональними та місцевими акторами різних європейських країн, сприяє гармонійному економічному, соціальному та територіальному розвитку EU в цілому.

Еволюція розвитку програми INTERREG охоплює п'ять програмних періодів (табл. 1.6).

Таблиця 1.6.

Еволюція розвитку програми INTERREG

Параметри	Програмні періоди INTERREG				
	1990-1993	1994-1999	2000-2006	2007-2013	2014-2020
Офіційний статус	ініціатива співтовариства		інтегрованість до регулювання структурними фондами		власне регулювання
Країни-бенефіціари/ у т.ч. із зовнішніми країнами-партнерами	11	11/15	15/25	27/28	28
Бюджет (млрд.євро)	1,1*	3,8*	5,8	8,7	10,1

*млрд.єкю

Сучасний програмний етап реалізації INTERREG відповідає завданням політики згуртованості, закладеним у стратегії «Європа 2020», і конкретизовано у 11 інвестиційних пріоритетах, що охоплюють понад 100 програм співпраці між регіонами та територіальними, соціальними та економічними партнерами із загальним бюджетом 10,1 млрд.євро [35]:

- дослідження та інновації,
- інформаційні та комунікаційні технології,
- конкурентоспроможність малого та середнього бізнесу,
- низько вуглецева економіка,
- боротьба із кліматичними змінами,
- навколишнє середовище та енергоефективність,
- сталий транспорт,
- зайнятість та мобільність,
- соціальна залученість,
- покращення освіти,
- покращення публічного адміністрування.

З урахуванням динамічного розвитку геополітичної ситуації і розширення Європейського Союзу успішна реалізація регіональної політики має особливе значення для збалансованого і гармонійного розвитку континенту, де регіон розглядається як найважливіший резерв внутрішньої єдності європейської інтеграції. Досягнення регіональної однорідності – одна із базових цілей розвитку EU. Звідси, актуальним стає формування гомогенного простору, заснованого на рівному рівні розвитку регіонів, який включає економічну, соціальну, екологічну, культурну і інші складові. Як результат, на сучасному світі найбільш високого рівня процес регіоналізації досяг саме в EU. Розвиток європейського регіоналізму у подальшому буде розвиватися у наступних напрямках. Охоплюючи перед

усім економічну сферу, європейський регіоналізм поступово буде більше проявлятися у політичній площині, що знайде втілення у збільшенні самостійності в прийнятті конкретних політичних або законодавчих рішень, які стосуються діяльності регіону. Відповідно, посиляться роль регіонів й на міжнародному рівні з одного боку, а з іншого, більш тісним стане розвиток міждержавного співробітництва в сфері транскордонної співпраці. Регіоналізм і в подальшому буде посилювати інтеграційні стремління в EU, оскільки тільки через тісні взаємодію і згуртованість регіонів можна буде забезпечити процвітання кожного з них. А це передбачає й поглиблення регіонального і міжрегіонального співробітництва в межах EU. В решті решт, реструктуризація міжрегіональних відносин, яка буде продовжуватись в наслідок розширення ЄС призведе до змін у конфігурації європейських регіонів і субрегіонів.

Європейський фонд регіонального розвитку (European Regional Development Fund, ERDF) забезпечує інвестування тих секторів, що сприяють забезпеченню конкурентоспроможності та створенню робочих місць у всіх регіонах ЄС. Дії фонду спрямовані на вирішення економічних, екологічних та соціальних проблем, з особливим акцентом на сталий міський розвиток. Очікується, що понад 50% фінансування фонду у програмному періоді 2014- 2020 роки буде спрямовано саме на розвиток міських районів. Європейський фонд регіонального розвитку також сприяє розвитку та забезпечує фінансування транскордонної та міжрегіональної співпраці, а саме проекти з розвитку спільної транспортної інфраструктури, комунікаційних мереж, транскордонної торгівлі та активізації інноваційної діяльності, розвитку спільного управління природними ресурсами, поглиблення взаємодії міських та сільських районів. Фінансування та реалізація подібних проектів набуває особливої важності для країн-сусідів Європейського Союзу, у тому числі, такі проекти особливо важливі для регіонального розвитку України.

Діяльність Європейського соціального фонду (European Social Fund, ESF) спрямована на вирішення соціальних питань, у тому числі сприяння розвитку сфери зайнятості, реалізація проектів, спрямованих на створення більш широкого доступу для навчання задля підвищення працездатності, адаптації до змін у професійному середовищі, а також на боротьбу із дискримінацією. Щороку у цих проектах приймають участь близько 15 млн. осіб.

Проекти ERDF та ESF забезпечують інвестування економічної та соціальної реструктуризації, спрямованої на зменшення дисбалансу між європейськими регіонами в ЄС, тим самим зменшуючи прогалини у розвитку між європейськими регіонами, наприклад, з точки зору інфраструктури та зайнятості. За експертними оцінками [36,с.5], інвестиції в регіональну політику дозволять країнам, що приєднались до EU з 2004

року (Болгарія, Чеська Республіка, Естонія, Хорватія, Кіпр, Латвія, Литва, Угорщина, Мальта, Польща, Румунія, Словенія та Словаччина), забезпечити до 2025 року щорічне зростання ВВП на рівні 2,4%.

Фонд згуртування (Cohesion Fund), забезпечує інвестування у розвиток транспортних мереж (європейська транспортна мережа), реалізацію екологічних та енергоефективних проєктів. Особлива увага приділяється проєктам із розвитку зеленої економіки, що сприяє економічному зростанню.

Спільно з Фондом згуртування, Європейський аграрний фонд розвитку сільської місцевості (European Agricultural Fund for Rural Development, EAFRD) та Європейським морським та рибним фондом (European Maritime and Fisheries Fund, EMFF), вони формують Європейські структурні та інвестиційні фонди (European structural and investment funds, ESIFs). Діяльність кожного із зазначених фондів забезпечує відповідний напрям стратегічного розвитку ЄУ: Фонд згуртування забезпечує реалізацію екологічних проєктів та сталий розвиток транспортних мереж, Європейський аграрний фонд розвитку сільської місцевості свою діяльність спрямовує на розвиток зеленої економіки, забезпечення сталого розвитку сільських районів. Європейський морський та рибний фонд сприяє підвищенню конкурентоспроможності рибальства та розвитку аквакультури тощо. Серед інструментів регіонального розвитку, які сьогодні використовуються в ЄУ, поширені наступні: інвестиційні гранти, податкові пільги, субсидування процентних ставок, субвенції і т.п. Їх використання дозволяє, з одного боку, ліквідувати відсталість окремих регіонів, а з іншої – посилити їх конкурентоспроможність. Для вирішення проблем, викликаних техногенними і природними катастрофами, і надання термінової допомоги постраждалим регіонам використовуються ресурси Фонду солідарності (EU Solidarity Fund, EUSF), щорічний бюджет якого становить 500 млн.євро.

Важливим результатом розвитку регіональної політики в ЄУ є зміна самого підходу до неї, визнання пріоритетності її завдань для успіхів інтеграційних процесів в цілому. Зміна підходів спостерігається в значному збільшенні фінансових коштів, диверсифікації форм і методів регіональної політики, спробах ЄУ вже на етапі розробки рішень прийняти до відома їх вплив на регіональний розвиток. В реалізації європейських програм з боку структурних фондів стани-члени ЄУ стикаються з певними труднощами, перш за все це стосується складності і бюрократизації процесу отримання фінансових коштів. Крім того, операції з бюджетом ускладнюються і у зв'язку із змінними курсами. Для підтримки розвитку регіонів-одержувачів фінансової допомоги, для забезпечення більш ефективного використання ресурсів, що виділяються, з боку структурних фондів в ЄУ започатковано нові проєкти:

спільне сприяння проєктам в європейських регіонах (*JASPERS*),

спільні європейські ресурси для малих підприємств (*JEREMIE*), спільна підтримка програм допомоги містам (*JESSICA*), у рамках яких в тому числі здійснюється і технічна допомога грантоотримувачам в оформленні заявок, наданні консультацій тощо.

Підсумовуючи, можна зазначити, що регіональна політика ЄУ ґрунтується на чітко визначеній нормативно-правовій базі, що забезпечує послідовність і прозорість її реалізації; характеризується просторовою спрямованістю та комплексністю; основною метою регіональної політики є вирішення довгострокових структурних завдань розвитку об'єднання через створення таких умов, за яких ринкові стосунки могли б розвиватися найбільш ефективно. Одним з фундаментальних принципів є доцільність надання допомоги регіонам, в яких відбуваються структурні зміни, ніж субсидування відстаючих галузей економіки. Саме тому, мова йде про підтримку в першу чергу інвестицій, а не на тривалого субсидування. Проекти регіональної політики спрямовуються на вдосконалення структури ринкових відносин, а від так – не вступають у протиріччя з ними. Програми, які розраховані на декілька років, забезпечують стабільність, прозорість, мають гнучкість у використанні, достатній вплив ресурси для учасників на всіх рівнях регіонального розвитку. Нарешті, регіональна політика характеризується комплексністю, яка досягається спільним та скоординованим підходом з боку різних інститутів, як національного, так і регіонального рівнів, а також широке залучення приватного сектора економіки. Включення компетенції макrorівня в регіональний розвиток ЄУ дозволило спрямувати витрати на пом'якшення регіональних диспропорцій в межах, в першу чергу, всього об'єднання (а не країни), що сприяло зменшенню економічної та соціальної нерівності в ЄУ. Важливим засобом узгодження політики між компетенціями різного рівня управління є система програмного підходу, що дозволяє різним органам влади проводити узгоджену політику, що відповідає пріоритетам регіонального розвитку. З урахуванням динамічного розвитку геополітичної ситуації і розширення Європейського Союзу успішна реалізація регіональної політики має особливе значення для збалансованого і гармонійного розвитку континенту, де регіон розглядається як найважливіший резерв внутрішньої єдності європейської інтеграції.

1.3. Особливості розвитку регіоналізму у Чорноморському регіоні

Під впливом сучасних тенденцій розвитку світового господарства відбувся перехід від старого регіоналізму, у якому домінувала внутрішньо-орієнтована протекціоністська складова регіонального розвитку (що

[Electronic resource]. – Mode of access:
https://www.wto.org/english/thewto_e/minist_e/mc10_e/submission_docs_e.htm

Підрозділ 1.2.

1. Книш М.М. Регіоналізм і регіоналізація у науковому тезаурусі / М.М. Книш // Географія і сучасність: зб. наук. праць Національного педагогічного університету ім. М. П. Драгоманова. – К.: Вид-во Національного педагогічного університету ім. М. П. Драгоманова, 2009. – Вип. 12 (22). – С. 3–6.

2. Мазур С.А. Значення економічного регіону в просторовому упорядкуванні національної економіки / С.А. Мазур // Продуктивні сили і регіональна економіка: збірник наукових праць. – К.: РВПС України НАН України.

3. Изард У. Методы регионального анализа. Введение в науку о регионах / У. Изард. – М.: Прогресс, 1966. – 660с.

4. Китинг М. Новый регионализм в Западной Европе [Електронний ресурс] / М.Китинг//Логос.–2003.–№6(40).– С.67-116.– Режим доступу до статті: [//www.ruthenia.ru/logos/number/40/07.pdf](http://www.ruthenia.ru/logos/number/40/07.pdf).

5. Китинг М. Новый регионализм как возможность [Електронний ресурс] / М. Китинг // Россия в глобальной политике. – 2008. – №4. – Режим доступу до статті: www.globalaffairs.ru/numbers/33/9979.html

6. Hettne B. Globalism and New Regionalism/ Hettne Björn, Inotai András and Sunkel Osvaldo. – New York: Macmillan, 1999. – 308p.

7. Romer P. Endogenous Technological Change / P. Romer // The Journal of Political Economy. – 1990. – Vol. 98. – No. 5, Part 2: The Problem of Development: A Conference of the Institute for the Study of Free Enterprise Systems. – pp. 71- 102.

Aghion P. Endogenous Growth Theory Philippe Aghion / P. Aghion, P. Howitt, C. García-Peñalosa. – MA: MIT Press, 1998. – 694p.

Grossman G. Innovation and Growth in the Global Economy / G. Grossman, E. Helpman. – MIT Press, 1993. – 375p.

Lucas R. On the mechanics of economic development / R.Lucas, E.Robert // Journal of Monetary Economics. –1988. – vol. 22, issue 1. – pp. 3-42.

8. Wannop U.A. The Regional Imperative: Regional Planning and Governance in Britain, Europe and the United States / U.A. Wannop. – London, Jessica Kingsley, 1995. – 441p.

9. Balassa B. The theory of Economic Integration / B. Balassa. – Homewood, Illi-nois: Richard D. Irvin, 1961. – 304p.

10. Jones E. The Political Economy of European Integration: Theory and Analysis/ E. Jones, A. Verdun. – New York: Routledge, 2005. – 223 p.

11. Stubbs P. Stretching Concepts Too Far? Multi-Level Governance, Policy Transfer and the Politics of Scale in South East Europe / P. Stubbs // Southeast European Politics. – 2005. – Vol. VI, No. 2. – pp. 66 – 87.
12. Декларация по регионализму в Европе / Ассамблея регионов Европы. – Страсбург: Секретариат Генеральной Ассамблеи Европы, 1996. – 10с.
13. Джеймс С. Стимулирование кооперации: могут ли еврорегионы стать мостами коммуникации? [Электронный ресурс] / С. Джеймс. – Режим доступа к статье: http://www.indepsores.spb.ru/scott_r.htm.
14. На шляху до Європи. Український досвід евро регіонів / Є.Кеш, О.Вишняков, Л.Лендзел та ін. ; [за ред. С.Максименка, І.Студеннікова]. – К.: Логос, 2000. – 224с.
15. Novotny J. Convergence and divergence in living standards among regions of the enlarged European Union (1992-2006) [Electronic resource] / J. Novotny // MPRA Paper. – 2011. – No.34145, posted 16. – URL: <http://mpra.ub.uni-muenchen.de/34145/>
16. Petrakos G. Growth, integration, and regional disparities in the European Union/ G. Petrakos, A. Rodríguez-Pose, A. Rovolis // Environment and Planning. – 2005. – Vol. 37(10). – pp. 1837 –1855.
17. Hudson R. Divided Europe: society and territory / Hudson R., Allan M. Williams Allan. – London: SAGE, 1999. – 315p.
18. Moravcsik A. Centralization or Fragmentation?: Europe Facing the Challenges of Deepening, Diversity, and Democracy / A. Moravcsik. – Council on Foreign Relations, 1998. – 201p.
19. Wallace W. Introduction: The Dynamics of European Integration. In The Dynamics of European Integration / William Wallace . – London and New York: Pinter Publishers, 1990 - 24p.
20. Bache I. Multi-level Governance / I. Bache, M. Flinders. – Oxford: Oxford University Press, 2004. –256p.
21. Marks G. Structural policy and multi-level governance in the EC. / G. Marks // State of European community / A.Cafruny, G.Rosenthal. – Boulder Colorado: Lynne Rienner and London: Logman, 1993. –vol.2. – pp. 391-410.
22. Stubbs P. Stretching Concepts Too Far? Multi-Level Governance, Policy Transfer and the Politics of Scale in South East Europe / P. Stubbs // Southeast European Politics. – 2005. – Vol. VI, No. 2. – pp. 66 – 87.
23. Питерсон Дж. Теория сетей Петри и моделирование систем / Дж. Питерсон. – М.: Мир, 1984. – 264с
24. Китинг М. Новый регионализм в Западной Европе [Электронный ресурс] / М.Китинг//Логос.–2003.–№6(40).– С.67-116.– Режим доступа до статті: [//www.ruthenia.ru/logos/number/40/07.pdf](http://www.ruthenia.ru/logos/number/40/07.pdf).
25. Wannop U.A. The Regional Imperative: Regional Planning and Governance in Britain, Europe and the United States / U.A. Wannop. – London, Jessica Kingsley, 1995. – 441p.

26. Чужиков В. Глобальна регіоналістика: історія та сучасна методологія: монографія / В. Чужиков. – К.: КНЕУ, 2008. – 272с.
27. Декларация по регионализму в Европе / Ассамблея регионов Европы. – Страсбург: Секретариат Генеральной Ассамблеи Европы, 1996. – 10с.
28. Джеймс С. Стимулирование кооперации: могут ли еврорегионы стать мостами коммуникации? [Электронный ресурс] / С. Джеймс. – Режим доступа к статье: http://www.indepsores.spb.ru/scott_r.htm.
29. Making Europe's regions and cities more competitive fostering growth and creating jobs// The European Union explained: Regional policy, 2014. – 16p.
30. Eurostat regional yearbook 2017. - Luxembourg: Publications Office of the European Union, 2017. – 276p.
31. Cohesion policy 2007-2013. – Luxembourg: Office for Official Publications of the European Communities. 2007. – p.25.
32. Making Europe's regions and cities more competitive fostering growth and creating jobs// The European Union explained: Regional policy, 2014. – 16p.
33. Eurostat regional yearbook 2017. - Luxembourg: Publications Office of the European Union, 2017. – 276p.
34. Мікула Н. Міжтериторіальне та транскордонне співробітництво / Н. Мікула. – Львів: ІРД НАН України, 2004. – 395с.
35. Interreg: European Territorial Co-operation [Electronic resource]. – Mode of access: http://ec.europa.eu/regional_policy/en/policy/cooperation/european-territorial/
36. Making Europe's regions and cities more competitive fostering growth and creating jobs// The European Union explained: Regional policy, 2014. – 16p.

Підрозділ 1.3.

1. Hettne B. Globalism and New Regionalism/ Hettne Björn, Inotai András and Sunkel Osvaldo. – New York: Macmillan, 1999. – 308p.
2. Спартак А. Современный регионализм / А. Спартак // Мировая экономика и международные отношения. – 2011. – №1. – С.3-15.
3. Кочетов Э.Г. Геоэкономика (освоение мирового экономического пространства) : [Монография] / Э.Г. Кочетов. – М.: Издательство БЕК, 1999. – 480с.
4. <http://www.bsec-organization.org/aoc/TradeEconomic/Pages/Information.aspx> [Official website]
5. Ciută F. Region? Why Region? Security, Hermeneutics, and the Making of the Black Sea Region/ Felix Ciută, - Geopolitics. - № 13, no.1. – 2008. – P.128- 144.
6. Triantaphyllou D. The Uncertain Times of Black Sea Regional Security/ Dimitrios Triantaphyllou. – Euxeinos. - № 6. – 2012. – P.4-10.

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
МАРІУПОЛЬСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

**РОЗВИТОК ОРГАНІЗАЦІЙНО-ЕКОНОМІЧНИХ МОДЕЛЕЙ
МІЖРЕГІОНАЛЬНОГО СПІВРОБІТНИЦТВА В УМОВАХ
ПОГЛИБЛЕННЯ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ІНТЕГРАЦІЇ**

МОНОГРАФІЯ

Під загальною редакцією доктора економічних наук
Професора О.В. Булатової

Маріуполь

2017

УДК 339.94(477)

ББК 65.59(4 Укр)

Науковий редактор: доктор економічних наук, професор, перший проректор Маріупольського державного університету, МОН України
Олена Валеріївна Булатова

Рецензенти:

Куриляк В.С., доктор економічних наук, професор, завідувач кафедри міжнародної економіки Тернопільського національного економічного університету;

Тараненко І.В., доктор економічних наук, професор, завідувач кафедри міжнародного маркетингу Університету імені Альфреда Нобеля;

Чернега О.Б., доктор економічних наук, професор, Ректор Донецького національного університету економіки і торгівлі імені Михайла Туган-Барановського завідувач кафедри міжнародної економіки та туризму.

*Рекомендовано до друку вченою радою
Маріупольського державного університету
(протокол №7 від 27.12.2017)*

Розвиток організаційно-економічних моделей міжрегіонального співробітництва в умовах поглиблення європейської інтеграції: колективна монографія / під загальною редакцією О.В. Булатової; відповід. ред. О.А. Беззубченко. – Маріуполь, 2017. – 226 с.

У монографії проведено комплексне дослідження основних тенденцій розвитку міжрегіонального співробітництва. У пошуках організаційно-економічних міжрегіонального співробітництва акцентовано увагу на теоретико-методологічній концептуалізації регіонального та міжрегіонального співробітництва. Значна увага приділена аналізу сучасних методичних підходів щодо оцінки міжрегіонального співробітництва, проаналізовано сучасну організаційно-економічну модель міжрегіонального співробітництва за участю України в умовах поглиблення європейської інтеграції та глобальних трансформацій.

Для науковців, державних службовців, економістів, викладачів, здобувачів вищої освіти, працівників органів виконавчої влади, всіх тих хто зацікавлений у вирішенні сучасних проблем регіонального розвитку.

УДК 339.94(477)

ББК 65.59(4 Укр)

© Колектив авторів, 2017

© МДУ, 2017

ЗМІСТ

ПЕРЕДМОВА	5
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ РЕГІОНАЛЬНОГО СПІВРОБІТНИЦТВА	7
1.1. Міжнародні регіони та глобальний регіоналізм.....	7
1.2. Теоретико-методологічне підґрунтя розвитку європейського регіоналізму.....	29
1.3. Особливості розвитку регіоналізму у чорноморському регіоні....	46
<i>Список використаних джерел до розділу 1</i>	52
РОЗДІЛ 2. ЗАГАЛЬНІ ЗАКОНОМІРНОСТІ РЕГІОНАЛЬНОГО РОЗВИТКУ ТА МІЖРЕГІОНАЛЬНОГО СПІВРОБІТНИЦТВА	60
2.1. Сучасні проблеми формування регіональних диспропорцій в умовах глобальних трансформацій.....	60
2.2. Методичні підходи до оцінки співробітництва регіонів.....	83
2.3. Інструментарій моделювання процесів міжрегіональної інтеграції.....	99
2.4. Організаційно-економічна модель міжрегіонального співробітництва.....	110
<i>Список використаних джерел до розділу 2</i>	116
РОЗДІЛ 3. ФІНАНСОВІ МЕХАНІЗМИ РЕГІОНАЛЬНОГО РОЗВИТКУ	122
3.1. Теоретичні аспекти дослідження фінансової складової розвитку міжрегіонального співробітництва.....	122
3.2. Фінансові механізми міжрегіональної інтеграційної взаємодії.....	125
3.3. Регіональні валютні зони як форма прояву процесів регіональної інтеграції	130
<i>Список використаних джерел до розділу 3</i>	143
РОЗДІЛ 4. РЕГІОНИ УКРАЇНИ В ГЛОБАЛЬНИХ ІНТЕГРАЦІЙНИХ РОЦЕСАХ	145
4.1. Територіальні відмінності регіонів України як об'єкт державної політики.....	145
4.2. Фінансова складова стратегії співробітництва регіонів України в умовах європейської інтеграції.....	160
4.3. Перспективи розвитку торгово-економічних зав'язків України з країнами ЄС.....	173

4.4. Механізм розвитку транскордонного співробітництва на східних кордонах України.....	182
<i>Список використаних джерел до розділу 4.....</i>	<i>190</i>

РОЗДІЛ 5. ОРГАНІЗАЦІЙНО-ЕКОНОМІЧНІ МОДЕЛІ МІЖРЕГІОНАЛЬНОГО СПІВРОБІТНИЦТВА УКРАЇНИ	194
5.1. Інституційні засади реалізації міжрегіонального співробітництва.....	194
5.2. Інноваційна складова міжрегіонального співробітництва.....	204
5.3. Міграційні процеси в умовах поглиблення міжрегіональної співпраці.....	213
<i>Список використаних джерел до розділу 5.....</i>	<i>224</i>

Наукове видання

О.В. Булатова (§1.2., §3.3.), Н.В. Балабанова (§4.1.), О.А. Беззубченко (§2.4., §4.3.), О.В. Захарова (§2.2.), Ю.В. Макогон (§4.4.), Т. В. Марена (§3.1, §3.2., §3.3., §4.2.), Х.С. Мітюшкіна (§5.1.,5.3.), Т.І. Ніколенко (§5.2.), Г.П. Омельченко (§2.1.), Ю.І. Чентуков (§1.1., §1.3.), І. Ю. Чентуков (§1.1, § 1.3.), Г.О. Черніченко (§2.3.)

**РОЗВИТОК ОРГАНІЗАЦІЙНО-ЕКОНОМІЧНИХ МОДЕЛЕЙ
МІЖРЕГІОНАЛЬНОГО СПІВРОБІТНИЦТВА В УМОВАХ ПОГЛИБЛЕННЯ
ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ІНТЕГРАЦІЇ**

МОНОГРАФІЯ

**Головний редактор О.В. Булатова
Відповідальний редактор О.А. Беззубченко
Технічний редактор А.О. Смотрицький**

Підписано до друку 27.12.2017 р.

Умов.дру.арк.13,5

Видавець «Видавничий відділ МДУ»

87500, м. Маріуполь, пр. Будівельників, 129а

Свідоцтво про внесення до Державного реєстру суб'єкта видавничої справи
ДК №4930 від 07.07.2015 р.